

Nagy-Laczkó Balázs

Ásatási napló

A sír szélén állunk a Viharsarokban. Körülöttünk csupasz, szegényes csontvázak hevernek. Az időnél lassabban csak az utak épülnek. Azt mondják, hogy Békésben bárhol ásol, szarmatákba botlasz. Régi egyszerű steppei, iráni eredetű népség voltak ezek, éltek a maguk tanyás kis életük, ahogyan teszik azt most is sokan felénk. Pár tyúk volt az összvagyonuk. Az egyre szegényedő nép anyagi helyzetét a sírjaik is tükrözik: az első generáció – az „aranykor” – nemesfém ékszerekben, viseleti elemekben gazdag temetkezéseit a jó esetben egy-két római import ezüst ruhatűző kapocs (fibula) és színes üvegyöngy ruhakivarrások váltják fel az idő előrehaladtával. Persze az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a síroknak nem a mai nap régészei az első feltárói: már a temetést követő napokban fosztogatók dúlták fel őket.

A sír szélén többen állunk. A (köz)munkások, a lelőhelyet környező falvak lakosai; az utat építő beruházó képviselője; a markológépes; a technikusok és a nyugdíjas rendőr hobbi fémkereső; a régész, a megyeszékhely múzeumának városi kiküldötte.

A sír szélén álló régész ezúttal egy gazdag későavar temetkezést lát odalent a gödörben. Szokatlanul magas, talán idegen eredetű – germán? – fegyverest. A sír mélységéből, a rozsdafalta lándzsahegyből, az öv bronz vereteiből, szíjvégeiből, csatjaiból elé dereng a kép a közel másfél ezer éve e pusztán a mocsárba magát bevackoló kis falusias közösségről. Apró hollófekete egyenes hajú asszonyokkal és férfiakkal, a köztük kimagasló szőke, fegyveres harcossal, aki a közösség ura, vagy tán a közösség urának első embere lehetett. A régész figyel a sír tájolását. A bokacsontok környékét vizslatja, van-e ott csupor és a csuporban vagy mellette valami állatcsont, mely ételmellékletre, a halottat a túlvilági útja során ellátó kis elemőzsiára vall. Figyeli, mi van az övcsaton: szárnyas griffmadár vagy növényi ornamentika.

A sír szélén álló munkások a sírt látva elfelejtik pár percre szegényes kis bérüket. Kérdezik a régészt, hogy harcos volt-e aki itt fekszik, és mi volt abban az agancsban ott az oldalán. Okoskodnak, sokat tudnak, és sok mindent megsejtenek. Némelyikük több ásatást megjárt már lapátjával, mint a legtöbb szakember, de többségnek ez az első ilyen munkája. Az út sodorta ide ki őket vagy sokkal inkább a falusi önkormányzat. Lelkesek és

érdeklődők, ez mégiscsak más, mint amit megszoktak odahaza. Többségüknek szlovák családneve és kék szeme van – de rendes munkája aligha. Az egyikőjük hatvan éves elmúlt, igazmondó, de az is lehet, hogy inkább Hány János ihlette alak. Hazatért Svájcából, hol ellopták mindenét és most újra csinálja a jogosítványt. Villanyt szerelt Olaszországban, egy-két éve még kőműves volt Andalúziában, most hajóra készül az Atlanti-óceánra. De most itt van, Békésben, otthon, az alföldi pusztában. Egy másik meg földije, rejtői alak, fél szeme üveg, gyakran összehunyorítja a másikat. Fején kalózforma kendő, egyik foga arany, borostás és a szája szélében a fűszálat jóízűen forgatja. Már most azon jár az agya, hogy otthon várják a marhák, a nyulak, a disznó meg a csirke. Őszülnek, ráncosra fújja arcukat a szél, mely egészen más idekint, mint a városban. Más benne a por, és az ásatás első napjaiban valahogy mindig jobban fáraszt. Alig akad köztük fiatal, azok többsége roma, együtt a többiektől külön dolgoznak.

A sír szélén a technikusok is külön csoportot alkotva állnak. Mindannyian nők, együtt tartanak pihenőt, kávézni és ebédelni is együtt járnak. Persze ők a régésszel egy külön csapatot alkotnak. E csapatban érzi magát otthon a hobbi fémkereső is. Javarészt velük beszél, meg az építkezés szakembereivel. Őt a szenvedélye hajtja, a kíváncsiság. A sírba a múltat látja és a kincseket. Meglegyinti fölötte detektorát. Felsípol a bronzra, de az agyonrozsdásodott vasat már alig „fogja”. A sírből kihányt földet is gondosan átnézi a munkások lapátolása nyomán: hátha lel benne egy aprócska veretet, érmét talán. Nagy találmány ez a detektor: az 1930-as években jelentette a Magyar Távirati Iroda, hogy berlini orvosok az emberi testbe került idegen fémtárgyak kimutatására alkalmas eszközt alkottak. Harminc évvel később már magyar találmány a fémkereső-eszköz, melyet a földalatti vezetékek felkutatására szabadalmaztak. Leccap rá a rendőrség és a még azokban az években a régész szakma is. Vegyes érzelmekkel nézi a szakember a nyugdíjas rendőr kezében fel-felsípoló szerszámot: ugyanilyen készülékekkel fényes nappal és éjjelente fosztogatják lelőhelyeinket, mellyel most tökéletesítik az ásatási munkát. A múzeum barát fémkeresőzés haszna a vidéken kettős: az intézménnyel együttműködő keresők éppen úgy a helyi közösséget jelenítik meg, mint a környékről szegődött ásóemberek. A saját táj története, a kutatásban való részvétellel közelebb kerül a közönséghez, mint a kiállítások által. A múlt vitrin nélkül tapintható.

A régészetet gyakran titulálják a régi korok néprajzának, és ez nem is tévedés: a régész tárgyi forrásokon, jelenségeken keresztül törekszik megismerni az adott korszak

kultúráját, az emberi hétköznapokat. A régész a „kultikus tárgy együtteseken” keresztül az egykori rítusokba kíván betekinteni, igyekszik megismerni a hajdani közösségek vallását és világképét. A mostani ásatáson talált sírok elemzése révén megismerhetjük az adott közösség táplálkozási szokásait, a társadalom struktúráját, a nők és férfiak viseleteiben, munkaeszközeiben és hétköznapi tevékenységeikben mutatkozó különbségeket. A sírok további elemzése a rokoni kötelékekbe is bepillantást nyújthatnak. Az ásatási naplóba a régész napról-napra mindent feljegyez: az aznapi időjárási körülményeket, a megjelent kollégák számát, hangulatát – ide értve a sajátját is – melyek befolyásolhatják az adatgyűjtés folyamatát. Az eső elmoshat bizonyos jegyeket, megakadályozhatja az érdemi munkát; a másnaposság a levertség hatására könnyen átsiklik az ember egy fontos részlet felet. A fényviszonyok befolyásolják, hogy észrevesszük-e a föld színének elváltozásait. A munkamorál, a munkások tapasztalata kihat a munkamenetre. Megannyi fontos tényező, mi mind lejegyzésre kerül a mellett, hogy hogyan helyezkedik el a temető a korabeli telephez viszonyítva, milyen tájolásúak és mélységűek a sírok, milyen a csontok megtartása, mik a kísérőleletek etc. etc. etc.

És ez alatt a régész feljegyzi az aznap végzett munkafolyamatokat is: hány kutatóárokkal végzett a markológép, milyen régészeti jelenségre utaló felt és hol került elő. Milyen módon lett dokumentálva a régész vagy a technikusok részéről (fotó vagy rajz, leírás); megvizsgálták-e a jelenséget műszeresen; elkezdték-e a bontását és milyen fázisban tart a munka (metszetre bontották, vagy teljesen az adott objektumot). Folyamatos a kapcsolat a dolgozók közt, meg kell vitatni mindenegyres részletet, ellenőrizni kell azt, aki ás, rá kell nézni a készülő rajzokra, fotózni kell, mérni és leírni és tovább bontani finom eszközökkel. A feladatok szétosztva, mint a hangyáknál.

A feltárás megmutatta, hogy itt szegény szarmaták éltek-haltak, majd ugyanezen a helyen avarok is. Most pedig ezek a munkások a sír körül. Miközben a hazai régészet számára kihívást jelent az újabb jogszabályi környezet, a jó minőségű keresőműszerekkel felszerelt illegális kincsvadászok, aközben fontos kérdéssé válik, miképpen illeszkedik a régészeti munka a jelen társadalmába. Egyes vidéki múzeumokban egyre nagyobb hangsúlyt kap a helyi közösségekkel való együttműködés. A helyi közösségi életben is szerepet kaphat a kutatás, a közelben zajló feltárásokra a helyi diákoknak könnyebb kilátogatni a sárréti és viharsarki községekből, mint szervezeten eljutni a városi kiállításra.

A sír szélén állunk a Viharsarokban. A sír szélén többen állunk. A városi technikusok, a falusi közmunkások, a megyeszékhelyi régész – a megye lakóinak egy szűk keresztmetszete együtt néz a gödör aljára. Az ásatás végével mindenki visszatér a maga külön zárt kis világába azzal, amit kint talált és kíváncsian les a jövőbe: lesz-e múltba néző munka, ásatás.

Fókuszban: Romák- Oktatás

előítéletek | kirekesztés | társadalmi részvétel | hátrányos helyzet

